

UDK 341.31(497.6):355.404.7
94(497.6)“1992/1995“(049.3)

Primljeno: 25. 01. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Fatima Mahmutović

TRANSKRIPTI PRESRETNUTIH RAZGOVORA SRPSKOG POLITIČKOG I VOJNOG RUKOVODSTVA U BiH I SRBIJI KAO DOKAZ GENOCIDNE NAMJERE I AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU

(Hikmet Karčić, Emir Suljagić, Sead Turčalo, *Presretnuti razgovori: priprema za rat*, Univerzitet u Sarajevu - Fakultet političkih nauka, Memorijalni centar Srebrenica, Sarajevo, 2022)

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u saradnji sa Memorijalnim centrom Srebrenica 2022. godine objavio je historiografsku i naučno vrijednu knjigu pod nazivom *Presretnuti razgovori: Priprema za rat* autora Seada Turčala, Hikmeta Karčića i Emira Suljagića.

Knjiga *Presretnuti razgovori: Priprema za rat* predstavlja naučno djelo u kojem je dokumentovan niz presretnutih razgovora između srpske političke i intelektualne elite, vođenih u periodu od maja 1991. godine do marta 1992. godine, koje je tadašnja Služba državne bezbjednosti Bosne i Hercegovine dokumentovala i koji su nedvosmisleni dokazi genocidne namjere. Knjiga se sastoji od ukupno četiri poglavlja na ukupno 400 stranica: “Srpski projekat u BiH svojim riječima, presretnuti telefonski razgovori srpskih lidera” autora Emira Suljagića; “Percepcija stvaranja muslimanske države u presretnutim telefonskim razgovorima između srpske političke elite 1991-1992” Hikmeta Karčića, “Magle mirovnih pregovora: ka agresiji i ratu protiv Bosne i Hercegovine” Seada Turčala i posljednje poglavlje “Presretnuti razgovori: priprema za rat”, koje predstavlja srž ovog naučnog djela.

Unutar poglavlja “Srpski projekat u BiH svojim riječima, presretnuti telefonski razgovori srpskih lidera” autor poseban akcent stavlja na “srpski projekat” u čijem središtu još nije bila otvorena agresija, nego mobilizacija, opremanje, moralna i materijalna podrška srpskom stanovništvu u drugim jugoslovenskim republikama s ciljem nasilnog otcjepljenja iz novoformiranih i priznatih država. Suljagić unutar ovog poglavlja uvodi pojam “secesija iz centra”, koji je formulisao Danielle Convesi, navodeći da secesija ne mora obavezno biti periferni fenomen, nego također može biti pokrenuta iz centra. Ovaj pristup objašnjava proces u kojem „snažan nacionalni pokret djeluje iz jezgra ili dominantne nacionalnosti” u multietničkom kontekstu. Upravo kroz ovaj pristup autor je fokus stavio na taj aspekt “srpskog projekta” – kako su srbijanski i srpski politički lideri u Bosni i Hercegovini izveli secesiju iz centra, odnosno preuzeli savezne i republičke institucije te kakve je posljedice to imalo na dinamiku događaja nakon proglašenja nezavisnosti.

Ključni akteri u zavjereničkom jezgru, pored političara kao što su Slobodan Milošević, Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, bili su pisci, profesori i pjesnici, kao što su Gojko Đogo ili Nikola Koljević. Kako autor navodi, skoro da ne postoji viđeniji političar, pjesnik, pisac iz glavnog srpskog nacionalističkog toka koji barem jednom ne uzima učešće u razgovorima. Suljagić navodi da postoje desetine i stotine drugih dokumenata, koji dokazuju sve ono što se može saznati iz presretnutih razgovora: strategija secesije iz centra, zadržavanje jugoslavenskog “paravana” i kooptacija JNA, te vrlo rana konceptualizacija nasilja kao odgovora na jugoslovensku krizu i nezavisnost prije svega Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Drugo poglavlje knjige autora Hikmeta Karčića “Percepcija stvaranja muslimanske države u presretnutim telefonskim razgovorima između srpske političke elite 1991-1992” stavlja poseban fokus na konfabulaciju o stvaranju takozvane “islamske države” u Bosni i Hercegovini. Sintagma islamska država se spominje u razgovoru između Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića od 1. novembra 1991. godine. kada Milošević kaže:

„Hteo sam da ti skrenem pažnju, meni je kasno ovaj, palo na pamet da on ustvari jednostavno ne razume, ne razume, ovu ideju plasiranja islamske države. Zato što je razumeo da bi oni hteli da odvoje taj deo” (str. 38).

U razgovoru od 11. novembra 1991. godine Karadžić u razgovoru s Gojkom Đogom govori i o islamskom načinu života:

Karadžić: „Jer njemu je stalo da postigne taj ... svoj islamski način života, protiv čega mi nemamo ništa”.

Gojko Đogo: „Da. Da.“

Karadžić: „To bi.. to bi mogli i u zajedničkoj državi. Ne treba mu zato država ali džaba” (2022: 38-39).

Autor unutar ovog poglavlja otkriva da ono što je vidljivo kroz razgovore nije samo genocidna namjera srpskog rukovodstva već i spinovanje da će se formirati neka vrsta muslimanske države ukoliko dođe do nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Dalje navodi da razgovor Miloševića sa Zimmermanom pokazuje i neke detalje koji nisu poznati: “... a ne žele ništa silom da čine već jednostavno, jednostavno, oni su rekli, ukoliko nastavi Izetbegović sa pravljjenjem svoje islamske države, da oni nemaju drugi izgled” (46).

Na samom kraju autor zaključuje da ono što se jasno vidi jeste da je upotreba “islamskog” elementa kod Bošnjaka jedna od najatraktivnijih tema koja je i danas, trideset godina poslije, predmet javnog diskursa a vjerovatno i privatnih razgovora današnjih srpskih dužnosnika.

Treće poglavlje knjige “Magle mirovnih pregovora: ka agresiji i ratu protiv Bosne i Hercegovine” Seada Turčala fokus stavlja na mirovne pregovore obuhvaćene vremenskim okvirom istraživanje u ovoj knjizi, aktere mirovnih pregovora, klasifikaciju aktera mirovnih pregovora na: vanjske, unutrašnje i ostale, unutar kojih je autor prepoznao dvije divizije međunarodne zajednice – tadašnju Evropsku Zajednicu (od 1993. godine Evropsku Uniju) i Sjedinjene Američke Države koje su imale ambivalentan pristup bosanskohercegovačkoj krizi.

Valja dati kratki uvid u navedenu klasifikaciju aktera mirovnih pregovora. U unutrašnje aktere ubrojani su: predstavnici legalne bosanskohercegovačke vlasti, te politički vrhovi paradržavnih tvorevina “Srpske republike BiH” i “Hrvatske republike Herceg-Bosne”, u vanjske aktere koji su prema navodima autora mnogobrojni ubrojani su: predsjednik Republike Hrvatske, Franjo Tuđman i predsjednik Republike Srbije Slobodan Milošević.

U poglavlju su predstavljani i određeni pokušaji mirovnih pregovora, odnosno mirovnih planova od strane međunarodne zajednice kao što je Carrington-Cutileirov plan koji je bio neuspješan, najprije zbog toga, kako autor navodi, jer su Bosnu i Hercegovinu promatrali kroz realgeopolitičku prizmu koja je korespondirala sa velikodržavnim nacionalnim imaginacijama, a to je da podjela u kojoj etnote-ritorijalne cjeline reflektiraju sastav stanovništva koje tu živi. Pretpostavka je bila da matrica etničkog razdvajanja ne garantira ali omogućuje mir.

Konačno, u posljednjem poglavlju čitaoci imaju uvid u presretnute razgovore, gdje se da zaključiti da su ključne figure telefonskih razgovora bili najviše rangirani funkcioneri kao što su: Slobodan Milošević, Radovan Karadžić, Biljana Plavšić,

Nikola Koljević, Momčilo Krajišnik, Dobrica Ćosić... Pored ovih aktera u presretnutim razgovorima nalazimo imena i nižerangiranih, ali u operativnom smislu ne manje značajnih, ličnosti srpskog liderstva tog doba, kao što su: Radoslav Brđanin, Milutin Kukanjac, Mićo Stanišić, Trifko Komad, Vojo Kuprešanin, Božidar Vučurević, Branko Kostić, Rajko Dukić, Todor Dutina, Radomir Ninković, Branislav Gavrilović, Momčilo Mandić, Tomislav Kovač, Jovan Tintor, Milenko Karišik, Milosav Gagović, Neđeljko Prstojević. A presretnuti su i razgovori između Milorada Ulemeka Milorada Legije i Željka Ražnatovića Arkana.

Među glavnim akterima razgovora je vođa bosanskih Srba Radovan Karadžić. Može se uočiti da je on najviše komunicirao sa predsjednikom Srbije Slobodanom Miloševićem i upravo se kroz ove presretnute razgovore može prepoznati genocidna namjera, usmjerena prema, kako to autori navode, ciljnoj grupi – Bošnjacima.

Na osnovu svega navedenog zaključujemo da su presretnuti telefonski razgovori, izdvojeni u knjizi, dokazi genocidne namjere iskazane riječju, kao i da ovo naučno djelo predstavlja bitan segment očuvanja kulture sjećanja. Za kraj, u tom smislu, izdvojiti ćemo jedan isječak razgovora između Radovana Karadžića i Gojka Đogo:

Radovan Karadžić: „Nestaće, sa lica zemlje će nestati taj narod ako oni, ako oni zapnu sada, njima je jedina šansa bila ono što smo im nudili, to je bilo previše, i previše smo nudili”.
Gojko Đogo: „Nudili ste ono što im ja nikad ne bih ponudio”. (str. 190)

Adresa autorice
Author's address

Fatima Mahmutović
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
fatima.mahmutovic@fpn.unsa.ba